

ספר
גאון יעקב

פרק כל גנות

עם ביאור נחמת ישראל

ע"י הצב"י

ישראל מאיר צבי בלאאמו"ר

ר' יהודה דוב שליט"א שימאנאוויטש

מהדורת ביקורת

חשון תשפ"ו

בקשה

בבקשה לשלוח אלי בכתב כל ביקורת ועצות או
הערות הוספות ותיקונים לספר הלז, כדי שאוכל
לתקנו במהדורה אחרת, וכדי שאוכל לתקנו
לעתיד בשאר פרקי המסכת בעה"י, וזכות התורה
תעמוד בעד מי שיעשה עמדי חסד זה, ויתברך
ממקור הברכה.

ישראל מאיר צבי שימאנאוויטש

646.642.0871

heshy507@gmail.com

מכון עלה זית

עריכת ספרים מרישא עד גמירא

publish@alehzayis.com | 732.513.3466

FAX: 732.865.7002 | 732.387.7841

ספר זה מוקדש

לזכות רפואה שלימה

יהושע בן רבקה

בתוך שאר חולי ישראל

הקדמה

ואני ברב חסדך אבוא ביתך. אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו. אשר שם חלקי בין יושבי בית המדרש. ונתן לי לב להתקרב אל המלאכה להדר ולבאר ספר גאון יעקב על מסכת עירובין.

הספר כבר עבר הידור ע"י הג"ר אברהם אליהו מרדכי הלוי דזימיטרופסקי שליט"א, אולם הניח לי מקום להתגדר. עבודתי במהדורה זו היתה להקל מעל הלומד עבודת הפיענוח והחיפוש כדי שיוכל לפנות כחו וזמנו לעיון בשיטת רבינו. לזאת המטרה הוספתי 'דיבור-המתחיל' או השלמת דברים במקום שקיצר המחבר. כל זאת הוספתי בחצאי ריבוע כדי לחלק בין הטקסט המקורי להוספות אלו. גם הוספתי גרשיים או חצאי גרשיים להראות איזה מילים הם ממקור אחר, כאשר רבינו עומד על לשון הגמרא או אחד מהראשונים. גם עשיתי הפיסוק מחדש. גם הוספתי כמה מראי מקומות, בפרט לסעיפים הקטנים שבספר עבודת הקודש, ולחידושי הרשב"א במקביל לעבודת הקודש. גם חילקתי דיבורים הארוכים לקטעים קצרים כדי להקל על המעיין. זאת ועוד עשיתי בגוף הספר.

בשולי הגליון כתבתי ביאור בשם 'נחמת ישראל', שם כתבתי ביאור צח להרחיב ולפרש כוונת רבינו במקום שדיבר רבינו בקיצור או ברמיזה - כדרכו בכמעט כל קטע מהספר. גם כתבתי, במקום שמצאתי נחוץ וכאשר ידי משגת, מי הם החולקים על דברי רבינו ומי כבר כתב כדברי רבינו וכדומה, כדי שיוכל המעיין להבין מיקום הדברים בסוגיית שאר הפרשנים. גם הוספתי קושיא במקום שרבינו התחיל לתרץ, כי הרבה פעמים מתרץ רבינו קושיות בלי להקשותם מקודם. זאת ועוד עשיתי כפי כחותי, ואף שאיני כדאי, עמלתי הרבה, ותקותי שיהיה תועלת ללומדי סוגיות אלו בעזרת ה' יתברך. ואקוה בעזרתו יתברך להמשיך לשאר פרקי המסכת, וכל מי שיש לו עצות והערות אבקש ממנו שלא למנוע טוב מבעליו.

מהדורה זו מוקדשת לזכות רפואה שלימה גיסי היקר יהושע בן רבקה שיחיה לאורך ימים ושנים טובות מתוך בריאות הגוף בלי שום צער. וזכות התורה ולומדיה יעמוד בעדו להחזיקו ולהחיותו.

תודתי נתונה לידידי ר' גבריאל הלוי הפטר שליט"א, שנתן בלבי הרעיון להתחיל עבודה זו, וגם עודד לי מפעם לפעם לגמור את המלאכה. וכן שאר חבירי אשר עודדו אותי לזאת המטרה.

ועל כולם חובתי להכיר טובת אשתי מנב"ת הצנוע והחשובה אשר אהבת התורה בוערת בלבה ונשתה על צוארה כל עול וכל משא כדי שאוכל לפנות כל זמני לעבודת ה', תהא משכורתה שלימה מאת ה' בכל מידי דמיטב.

החותם לכבוד התורה ולומדיה,

ישראל מאיר צבי שימאנאוויטש

פרק כל גנות

פט, א

מתני': גבוה יו"ד או נמוך יו"ד. אי האי גבוה איך נמוך¹, אלא ה"ק ובלבד שלא יהא גג גבוה יו"ד מכולן, או נמוך יו"ד מכולן, דאסור מהאי גג לכולהי. והיינו דאמר רש"י, דאם חלוק מהן בגובה יו"ד אסור לטלטל ממנו לגגין:

וכדמניא³ כלים ששבתו נחצר מותר לטלטל נחצר, בגגין מותר לטלטל בגגין דר"מ: רבי שמעון אומר כו'. פירש רש"י ולית לי לר"ש עירוצי חצרות אלא משום היחזר כלי הצית. וה"ה לר"מ ורצון, אלא רצון כלי הגג ככלי הצית חשבי להו⁴, ואיך דאסירי⁵ עירוצ לא מהניא להו, דאפי' דחד גברא אסירי כדפי' רש"י בשמעתין⁶:

[רש"י ד"ה כל גנות העיר רשות אחת]. והא דאמר רש"י וכלים ששבתו צג זה מותר להוציאן לזה. לאפוקי כלים ששבתו צצית דכ"ע דאסירי, דר"ש דאמר ולא לכלים ששבתו צחוך הצית, לאו לחממורי אדידהו אחי, אלא ר"ש לאקולי קאמי צכלים ששבתו צחוכן², וצצצצו צצית דכ"ע מודי דאסירי,

[ולא לכלים ששבתו בתוך הבית]. פשיטא צכלים ששבתו צצית של רחוב, והוציאם דרך מלבוש⁷ לחצר (ו) [ש] לא עירצו, א"נ הוציאם לחצר של שמעון, אסור להוציאם לחצר של לוי. אף על גב דנחצר של שמעון גופי' שרי לטלטולה צכולה⁸, כדאמרינן צריש ר"א

נחמת ישראל

וקרפיות. ושם בד"ה והריטב"א פסק רבינו כהריטב"א דפליג עליה דרש"י וס"ל דבחד גברא לא אסור, ודמהני בהו עירובין. 7. כדאיתא בגמ' צא, א אי אמרת בשלא עירבו היכי משכחת לה מאני דבתים בחצר הוא מותיב לה והוא מפרק לה בכומתא וסודרא". 8. רבינו הלך בזה לשיטתו שכתב כן לעיל עד, א ד"ה ולא לכלים. אולם בבאיור הלכה ריש סימן שעב הביא בזה מחלוקת ראשונים ואחרונים. ואף מה שהביא שם בשם רש"י בפרק ר"א דמילה דמשמע כדברי רבינו דחה בתפארת ירושלים למתני'. וע"ע בזה לקמן צא, ב בדברי רבינו ד"ה כלים ששבתו בחצר, ובמש"כ שם.

1. ר"ל מהו "או" דקתני הרי שניהם אמת שזה גבוה וזה נמוך. וע"ז תירץ שיש הרבה בתים ואחד מהם משונה מכולם. 2. ר"ל שלא בא ר"ש כלל להחמיר על ר"מ ורבנן, ולכן אין לנו לומר שנחלקו התנאים בדין כלים ששבתו בתוך הבית, אלא מדר"ש נשמע לר"מ ורבנן שכלים ששבתו בתוך הבית אסור להוציאם לרשות אחר אפילו באופן ששני רשויות נחשבים כרשות אחת. 3. צא, א 4. ר"ל, דמגג לגג אסור משום איסור בית לבית, דאית להו 'כשם שדיוורין חלוקין למטה כו', כמו ושמפורש בגמ'. 5. ר"ל, כגון מגג לחצר לר"מ או מחצר לקרפף לר"מ ולרבנן. 6. צא, א ד"ה

גזירה, הא לאו הכי שריא, ולא אמרינן כמאן
שצצו צצחים¹¹:

הא דאזלינן צחר שציתה, לחומרא, אצל לקולא
לא¹². כגון כלים שצצו צחר שלא עירבו,
(ל)[הכניסם דרך מלבוש לבית, אסור
להוציאם מצית לחצר. א"נ כלים שצצו צצית
והוציאם לחצר¹³, אסור להחזירם לבית מחצר
שלא עירבו:

גמרא: אומר הי' ר"מ כו' [כגון עמוד
ברשות היחיד]. פירש"י עמוד
שהוא צחר. אצל צצית לא גזור, דאמרינן
ציתא כמאן דמליא דמי, כדאמרינן צריש
חלון¹⁴, וכן אמר הריטב"א דצית שהוא

דמילה⁹ צחר שלא עירבו, והכא הא צחר
דלאו צמקום שציתתו קיימו, וחצרות כולן
רשות אחת, מ"מ כיון דצחר שציתה אזלינן,
כמאן דמפיק להו מציתו דראובן לחצר של לוי
דמי¹⁰. כלים שצצו צצית של ראובן, והוציאם
דרך מלבוש לחצר של שמעון שעירצה עם
הצחים שלה, מהו להכניסם לצחים שלה, כיון
דעירצה, חצר וצחים חדא נינהו וכמאן
דמטלטל להו צחר גופה דמי ושרי, או דלמא
מ"מ חלוק תשמישתי. דהא כלים שצצו
צצחים אסירי לחצר ידיהו דלא עירבו, א"נ
לחצר אחרת, ואלו כלים שצצו צחר, לשמואל
ור' יוחנן אף על גב דעירצה שרי לחצר אחרת,
ולרז נמי דאסר, עד כאן לא קאמר אלא משום

נחמת ישראל

לטלטל מבית לחצר אחרת, הרי דלא דמו בתי
לחצר ממש ונדונים כשתי רשויות, דאילו נדונים
כרשות אחת ממש מ"ש, ועדיין מסופק רבינו,
דסו"ס דינם כרשות אחד לענין היתר טלטול
בעלמא. ובבית מאיר סו"ס שמט כתב בפשיטות
שכמו שמותר לטלטל בכל הבית כלים ששבתו בבית
אחר, כמו"כ מותר לטלטל מבית לחצר שעירבו
עמו. ¹² משמע דאילו היה נאמר דין שביתה גם
לקולא היה מותר. וצ"ב, סו"ס הוא מטלטל מרשות
לרשות, שהרי חצר שאינה מעורבת דינו ככרמלית,
והאיך מהני דין שביתה להתיר זה. ונראה ע"פ מה
שהגדיר רבינו לעיל בסמוך דין שביתה שנחשב
כאילו מטלטל ממקום שביתה למקום החדש, ואילו
נאמר זה גם לקולה לא נחשב שעשה כלום כיון
שמחזירו למקום ששבת שם. ¹³ ר"ל, הוציאם
לחצר שלא עירבו בכומתא וסודרא, ועכשיו רוצה
להחזירו לביתו למקום שביתתו. ¹⁴ עו, ב.

⁹ שבת קל, ב ¹⁰ ר"ל, הטעם לאיסור זה הוא
משום שכל ששבת בבית, נחשב כל פעם ששינה
מקום הכלי, כאילו בא מהבית למקום החדש, ולכן
אסור לשנות מקומו לשום מקום שאסור לטלטל
הדבר מהבית להם. וכ"כ תוס' ר"פ כג, ב ד"ה
לכלים, "דכיון שהיו כשקדש היום בבית אם כן הוי
כמו אם היו עכשיו בבית". וכ"כ רע"א (דו"ח שבת
קל, ב). ובאמת סברת הדבר רחוק מלהבין, למה
נחשב הדבר כך. וגם קשה למה דוקא כששינה את
מקומו ולא כל פעם שמטלטלו אפילו כלשהו,
וליהוי אסור גם בחצר עצמו, וזה יש לבאר קצת,
דכיון שהוא בחצר לא נחשב שנשתנה כלום אא"כ
מוציאו לרשות אחר, או שמטלטלו ד' אמות
בכרמלית או רה"ר, וזה ממ"נ אסור. ¹¹ ר"ל, יש
להביא ראיה שאינם רשות אחת ממש, מהא
דהסכימו אמוראים לקמן צא, א דמעיקר הדין מותר
לטלטל מחצר שעירבו לחצר אחרת, אע"פ שאסור

למעלה מחילות גמורות ניכרות. וכ"ת מאי עלי' נמי דקאמר רבינו ע"ג עלי' ¹⁹, היינו גג ואסור. ואיכא למימר היינו דקאמר רבינו 'חשוב לתשמיש', דמ"ש מחילות מגוד אסיק, אלא משום דמחילות גמורות חשיבי לתשמיש, הא עמוד לא חשיב תשמיש הואיל ומגולה. ובהכי ניחא הא דאקשי הריטב"א, היכי מטלטלין ספרים מן התיבה לחוצה לה ²⁰. דהאי תיבה היכי דמי, אי דלית לה מחילות יו"ד, צרה"ר נמי ליכא איסורא דאורייתא, ואי דלית לה מחילות יו"ד, הא מחילות' ניכרות. וכן הא דאקשי מבזר, צור נמי מחילותיו ניכרות. והריטב"א דאמר צור משום דצור צרה"ר לא שכיחא, לרווחא קאמר.

עוד אתחזיא לן, ר"מ דקאמר 'שתי רשויות' שתי מיני רשויות, כגון עמוד צרה"ר, שרה"י מוקף מחילות ועמוד אין צו מחילות

מקורה לא דמי לרה"ר שאינו מקורה ע"כ ¹⁵. וכ"ת נגזור משום חל צרה"ר מקורה, הא לא שכיחא. ותו רה"ר מקורה ליכא חיובא כדאמרין צהורק ¹⁶ המעביר ד"א צרה"ר מקורה פטור:

ואמר הריטב"א, לא גזר ר"מ אלא צעמוד שאינו רשות חשוב לתשמיש כו' ¹⁷, כשם שזה מתבטל צרה"י שעומד בו, אצל עלייה שצנח שחשוב לתשמיש לא גזר. ולדעתן עלייה שאני, שמחילות' גמורות ניכרות, דאי לא תימא הכי צית שצנח נגזר אטו צית שצרה"ר ¹⁸, אלא לאו צית שצרה"ר שמחילות' גמורות וניכרות לא אתו למישרי, עלייה נמי כי גצוה יו"ד מאי הוי, הא כי הואי שזה לחצר לא גזר, דכולהי צתי דחצר הא שריין, וכי נמי גצוה מחצר, אטו משום דגצוה נמי יו"ד מגרע גרע, ולא דמיא לגזר וכותל דלית להו

נחמת ישראל

טעם אחר בבית, וטעם זה שייך גם בעלייה ואין צריכים לטעמו של הריטב"א. ויש לדחות דגם בית לא בטול משום שתוכו עשוי לתשמיש, והריטב"א איירי בעלייה שלא על גב בית או מקום תשמיש, אלא בולט לתוך אוירה של חצר. ¹⁹. ר"ל, דלא איירי הריטב"א בעלייה עצמה כ"א בגגו של העלייה שאין שם מחיצות ניכרות, ולכן הוצרך הריטב"א לטעם אחר שלא ניחא תשמישו. ²⁰. ז"ל, "ומה ששאלו היאך מטלטלין ספרים מן התיבה לחוצה לה כו'. אבל בור ברשות היחיד מותר ולא גזרינן אטו תל חדא דבור לא שכיח ברשות הרבים משום היזקא ובמילתא דלא שכיחא לא גזרינן, ועוד דבור לא שכיח תשמישתיה לבני

¹⁵. במאירי כתב עוד ביאור וז"ל, "אלא שהוא במקום משותף לכמה בני אדם כגון שהוא בחצר", ויתכן לפרש כן גם לרש"י. ¹⁶. צח, א ¹⁷. ז"ל, "ומסתברא דדוקא נקט עמוד וכיוצא בו שאינו רשות חשוב לתשמיש וכיוצא בו מצוי תל ברשות הרבים ואתו למימר כשם שזה מתבטל ברשות היחיד שעומד בו [כך עמוד ברשות הרבים מתבטל ברשות שעומד בו], אבל עלייה שבחצר וכיוצא בה שחשוב לתשמיש לא גזרינן בה משום תל ברשות הרבים ולא אמרו כן אלא [ב]עמוד או אמת הרחים, אי נמי למאי דס"ד במכתשת או (גרגרת אנשים) [גיגית]". ¹⁸. ר"ל, בית שאין גגו ניחא לתשמיש ומותר לטלטל ממנו לחצר, הרי שיש

מרשותו לרשותו, התם נמי משום רשותו מחולקות ליכא, דהאי חל הא לית להו צעלים.

וה"ד יונתן אמר אמתני', דר"מ צחצר שלא עירצה, משום דמיחלפא צרה"ר, כיון דמצבים לחצר אסור. ואדרב יודא פי' דר"מ אפי' בשל איש אחד אמר מגג לחצר לא גזירה כו' וכ"ש של שנים²⁴:

'כל מקום' דאמר ר"מ, לאיתויי כל דקציעא כגון אמת הרחיים וגג וכוטל²⁵:

[תוס' ד"ה גזירה משום תל.] הא דצמוספות 'זכותל [כו'] שרי ר' יוחנן צריש חלון ולקמן צפירקין', 'לקמן צפירקין' ניחא, אבל צריש חלון לאו דוקא ר' יוחנן, דר' יוחנן צאין צו ד' הוא דאמר²⁶, אלא כולהי

אלא אמרינן גוד אסיק מחיטא²¹, והן רשות אחד, שם אחד (ו)ה, זה רה"י זה רה"י, אסור לכתף עליו משום חל צרה"ר, דמימר אמר הכא שתי רשות והכא שתי רשות, כי היכי דשרי הכא שרי הכא. אבל צית או עלי²² דתרויהו חדא מינא, האי מוקף מחילות והאי מוקף מחילות, לא דמי לחל צרה"ר דתרי מיני נינהי²³:

ואמר הריטב"א משמי' דרבותינו, צעמוד נמי לא גזר אלא היכא דחצר ועמוד דשנים ולא עירצו, אבל דחד גצרא, א"נ דרצים ועירצו, לא דמי דהכא מרשותו לרשותו, וצחל מרשות לרשות קא משתמש. אבל רש"י ומקנא רבותינו צעלי התוס' אמרי דאפי' תרויהו דחד גצרא גזר. ולדעתן כוותי' מסתברא, דאי משום דהכא

נחמת ישראל

בגגין של כמה בני אדם, דאע"פ שכל גג רשותו של בעל הבית שתחתיו, עכ"פ הגגות בכללן דומין לרה"ר, דלית ליה לר"מ כשם שדירורין חלוקים למטה כו'.²⁵ ר"ל, דס"ד דדוקא בעמוד, קמ"ל בכל דבר, בתנאי שהאדם קובע לו מקום שם, כמו שמסיק הגמ'. ולא ידעתי למה ס"ד הכי, ואולי ס"ד דגזרו דוקא בדבר המצוי ברה"ר.²⁶ ר"ל, התם קאמר ר' יוחנן דדוקא בכותל פחות מד' מותר ולא ברחב ד', ופירשו שם תוס' דר' יוחנן איירי לטלטל מהבתים לכותל דאי מחצר לכותל אפילו רחב ד' מותר מדפסק ר"י כר"ש, ואין ענין לגזירת תל, וכן פירשו הריטב"א ושאר ראשונים. רש"י שם פירש דאיירי מחצירו, מהר"י מלנויל משמע דרש"י מודה לתוס', אולם בפסקי רי"ד ביאר דהכותל של שניהם והוי כחצר שאינה מעורבת, ואסור לטלטל מחצר של יחיד לחצר שאינה מעורבת, וע"ע בדרישה לסימן שעב בביאור דברי רש"י שם, ומלשון רבינו

רשות הרבים משום דלא ניחא תשמישתיה כולי האי".²¹ דלא כפרש"י שכתב, "שתי רשות - שעומדת כל אחת לבדה".²² ר"ל עמוד וכדומה הנמצא בין כותלי הבית והעלייה.²³ ולפי"ז נמצא דהא דאסר ר"מ מגג לגג היינו דוקא כשגג התחתון אין לו מחיצות והעלון יש לו, או איפכא שהעלון אין לו והתחתון יש לו, ולכאורה אוקימתא דחיקא היא. ואולי סתמא הכי הוא, דהעלון גבוה יותר מחמת שבנה עליה על גבו, וע"ג העלייה לא עשה מחיצות. וכע"ז בדברי רבינו סוף עמוד זה, בא"ד 'תריץ מדקתני ובלבד כו', ובהערה שם.²⁴ רצה להקשות, דאי גזירת תל לא נאמרה כ"א בחצר שאינה מעורבת, דדוקא ברשות כזו מיחליף ברה"ר (וכמו שכתב המאירי), האיך פירש בגמ' במימרא דרב יהודה דאיירי אפילו בשני גגין של אדם אחד (כשיטת רש"י), הרי לא מיחלף ברה"ר. וביותר היה לו לפרש דאיירי דוקא